

Norsk Forbund for Utviklingshemmede

Postboks 8954 Youngstorget
0028 OSLO

Deres ref.: 4/heek
Vår ref.: 15/1744-4
Saksbehandler: Ann-Kristin Wassvik
Dato: 17.02.2016

Merknader til lovforklning - Hvem som ansees som nærmeste pårørende - Presisering fra Helsedirektoratet

Helsedirektoratet viser til brev av 11.1.2016 fra Norsk Forbund for Utviklingshemmede (NFU), hvor det uttrykkes bekymring for rettsikkerheten til personer med utviklingshemming og deres pårørende i saker etter helse- og omsorgstjenesteloven kapittel 9 (heretter kapittel 9).

I brevet vises til en tolkningsuttalelse fra Helsedirektoratet datert 28.4.2015, hvor det legges til grunn at en pårørende ikke skal anses for å være nærmeste pårørende etter pasient- og brukerrettighetsloven § 1-3 bokstav b hvis det foreligger opplysninger som tilsier at nærmeste pårørende handler i strid med pasientens beste, for eksempel hvis vedkommende er anmeldt for å ha begått straffbare handlinger overfor pasienten. NFU skriver at på grunnlag av denne tolkningsuttalelsen er det nå flere tilfeller der pårørende har blitt nektet status som nærmeste pårørende i saker etter kapittel 9, fordi de er uenige med kommunen i bruken av tvang eller makt. NFU mener dette er alvorlig med hensyn til rettsikkerheten for personen med utviklingshemming. Det vises i den forbindelse til at dersom heller ikke den oppnevnte vergen ønsker å klage, mister personen sin klagemulighet.

Basert på situasjonsbeskrivelsen i NFUs brev, vil Helsedirektoratet understreke at det ikke er adgang til å frata noen deres status som nærmeste pårørende på grunn av uenighet om bruken av tvang eller makt. Det vises i denne forbindelse til rundskriv IS-10/2015 *Rettsikkerhet ved bruk av tvang og makt overfor enkelte personer med psykisk utviklingshemming* pkt. 4.3.2, hvor det fremgår at det vil være i strid med regelverkets formål at en person har rollen som nærmeste pårørende «...dersom det foreligger konkrete opplysninger som klart tilsier at et familiemedlem vil handle i strid med tjenestemottakerens beste,...» (vår understrekning). Det siktes her til opplysninger om overgrep eller andre alvorlige forhold, evt. forhold som klart vil kunne karakteriseres som omsorgssvikt, (jf. også henvisningen til straffbare forhold i direktoratets brev av 28.4.2015), og det må kreves at slike opplysninger dokumenteres før de legges til grunn for avgjørelsen av hvem som skal anses som nærmeste pårørende. At en pårørende er uenig med kommunen eller andre i spørsmålet om bruk av tvang eller makt, og eventuelt har utvist stor aktivitet i den forbindelse, vil åpenbart ikke være tilstrekkelig. Det vil heller ikke være et relevant argument.

Hvis en pårørende klager på et vedtak etter kapittel 9, og Fylkesmannen avviser klagen under henvisning til at klageren ikke er å anse som nærmeste pårørende og dermed ikke har

Helsedirektoratet

Avdeling omsorgstjenester

Ann-Kristin Wassvik, tlf.: 24163066

Postboks 7000 St. Olavs plass, 0130 Oslo • Besøksadresse: Universitetsgata 2, Oslo • Tlf.: 810 20 050

Faks: 24 16 30 01 • Org.nr.: 983 544 622 • postmottak@helsedir.no • www.helsedirektoratet.no

klagerett etter samme lovs § 9-11, vil avvisningsvedtaket kunne påklages til fylkesnemnda. I slike tilfeller kan fylkesnemnda prøve kommunens/Fylkesmannens vurdering av hvem som skal anses som nærmeste pårørende.

Øvrige bemerkninger

Etter pasient- og brukerrettighetsloven § 1-3 bokstav b er nærmeste pårørende den som pasienten selv oppgir som nærmest. I tilfeller der pasienten ikke er i stand til å oppgi eller ta stilling til spørsmålet, følger det av bestemmelsen at den nærmeste er den som i størst utstrekning har varig og løpende kontakt med pasienten, med utgangspunkt i den rekkefølge som er angitt. Loven angir imidlertid ikke noen fremgangsmåte for avgjørelsen av hvem som skal anses som nærmeste pårørende i slike tilfeller. Det gjelder heller ikke noen formkrav for beslutningen, ut over at den skal nedfelles i personens journal.

En (manglende) regulering som beskrevet, bærer i seg en risiko for at en person fratras rollen som nærmeste pårørende på svakt eller feilaktig grunnlag. Helsedirektoratet ser at dette, av flere grunner, vil kunne ha en særlig betydning i saker etter helse- og omsorgstjenesteloven kapittel 9. For det første vil denne brukergruppen oftere ha problemer med å ta selvstendig stilling til hvem som skal være nærmeste pårørende, særlig hvis de utsettes for press utenfra. Videre har nærmeste pårørende en rekke selvstendige partsrettigheter i disse sakene, og personer med utviklingshemming kan i enkelte tilfeller ha vedtak om tvang eller makt gjennom en vesentlig del av livet. Samlet gjør dette at hvem som har rollen som nærmeste pårørende kan ha stor betydning både for personen selv, de pårørende og kommunen i saker etter kapittel 9. Dette vil særlig gjelde i saker som av ulike grunner er preget av uenighet og konflikt, f.eks. mellom kommunen og enkelte pårørende, eller de forskjellige pårørende imellom. At avgjørelsen av hvem som skal anses som nærmeste pårørende ikke tas på sviktende eller feilaktig grunnlag, blir da spesielt viktig.

På ovenstående bakgrunn finner direktoratet at det kan være grunn til å stille spørsmål ved om dagens regulering av hvem som skal anses som nærmeste pårørende i saker etter kapittel 9, og hvordan dette skal besluttes i tilfeller der brukeren ikke selv kan oppgi hvem som er nærmest, i tilstrekkelig grad ivaretar partenes rettssikkerhet.

Helse- og omsorgsdepartementet er gjort oppmerksom på problemstillingen ved kopi av dette brev.

Vennlig hilsen

Kristin Mehre e.f.
avdelingsdirektør

Ann-Kristin Wassvik
seniorrådgiver

Kopi: Helse- og omsorgsdepartementet